

Brief van de maand september 2010

Met z'n vieren één brief delen: 'duisent maal genagt van ons viere'

Stel je voor, je zit op Sint Eustatius – een piepklein eiland (21 km²) ver van huis – , het is 1780 en je wilt je vrouw in Gouda laten weten dat je het nog steeds goed maakt. Er is echter één maar: je hebt geen papier en je kunt niet of niet zo goed schrijven. Dan wordt het lastig, maar geen zee ging te hoog voor de vier Goudse mannen aan wie deze brief van de maand gewijd is.

De portokosten samen betalen

Misschien had één van hen een velletje papier, misschien bood één van de anderen wel aan de brief te schrijven, maar hoe het ook zij: op 9 november 1780 staken Jan van Leeuwen en Arie, Dirk en Frederik van der Burg de koppen bij elkaar om gezamenlijk een brief naar huis te sturen. De vier mannen waren in september 1780 op Sint Eustatius aangekomen. Dit kleine bovenwindse eiland, dat vanaf 10 oktober 2010 een bijzondere gemeente met zo'n 2800 inwoners binnen het Nederlandse staatsbestel zal zijn, was destijds een belangrijke doorvoerhaven voor de West-Indische Compagnie. Er arriveerden regelmatig meer dan 20 schepen op één dag en de bijnaam de Gouden Rots is veelzeggend. Met een van de vertrekkende schepen konden onze vier Goudse mannen een teken van leven naar de thuisblijvers sturen. Zo'n brief betekende portokosten voor het thuisfront, want, zoals gebruikelijk in die tijd, werden die kosten voldaan door de ontvanger(s). Dit kan een nogal Hollands motief zijn geweest om gezamenlijk een brief te versturen. Het was echter wel de bedoeling dat de vier vrouwen deze kosten zouden delen en om hierover geen misverstand te laten ontstaan, besluit de brief met de duidelijke boodschap: 'en jij luy moet den brief met uw viere betalen'.

Het huidige wapen van Sint Eustatius (ontwerp Walter Hellebrand, 2004)

Kaart van Gouda (Blaeu 1649), rechtsboven de Markt is de Cappenaarsteeg

Vier keer dezelfde hand én vier keer dezelfde inhoud

De vier mannen (waaronder waarschijnlijk drie broers of neven) nemen elk een stukje van de brief voor hun rekening en richten zich daarin tot hun eigen vrouw. Of zij ook daadwerkelijk de pen ter hand namen, is zeer de vraag. De brief lijkt geschreven te zijn door een en dezelfde persoon; misschien kon slechts één van hen goed genoeg schrijven. De inhoud van de vier stukjes is vrijwel identiek. Een voor een melden de mannen dat zij nog fris en gezond zijn en dat zij hopen dat hun vrouw het ook goed maakt. Meer hebben de stukjes eigenlijk niet om het lijf. Dat de mannen dan zeker verder niets te melden of niets meegemaakt hadden, zou een te snelle conclusie zijn, want de brief besluit met een gezamenlijke passage waaruit heel iets anders blijkt.

Nuchter over orkaangeweld

Bijna terloops wordt gemeld dat zij op 12 oktober hun ankers hebben moeten kappen vanwege een zware orkaan. Wie onze brief van de maand oktober 2009 heeft gelezen, weet hoe hevig het er destijds aan toe is gegaan. Deze orkaan, 'the Great Hurricane', voert nog steeds de lijst aan van orkanen met de meeste dodelijke slachtoffers in het Atlantisch gebied en ons brieven corpus bevat veel gedetailleerde, schokkende ooggetuigenverslagen. De vier Goudse mannen melden echter heel nuchter dat zij zonder 'iet mankement' weer fris en gezond op Sint Eustatius zijn aangekomen.

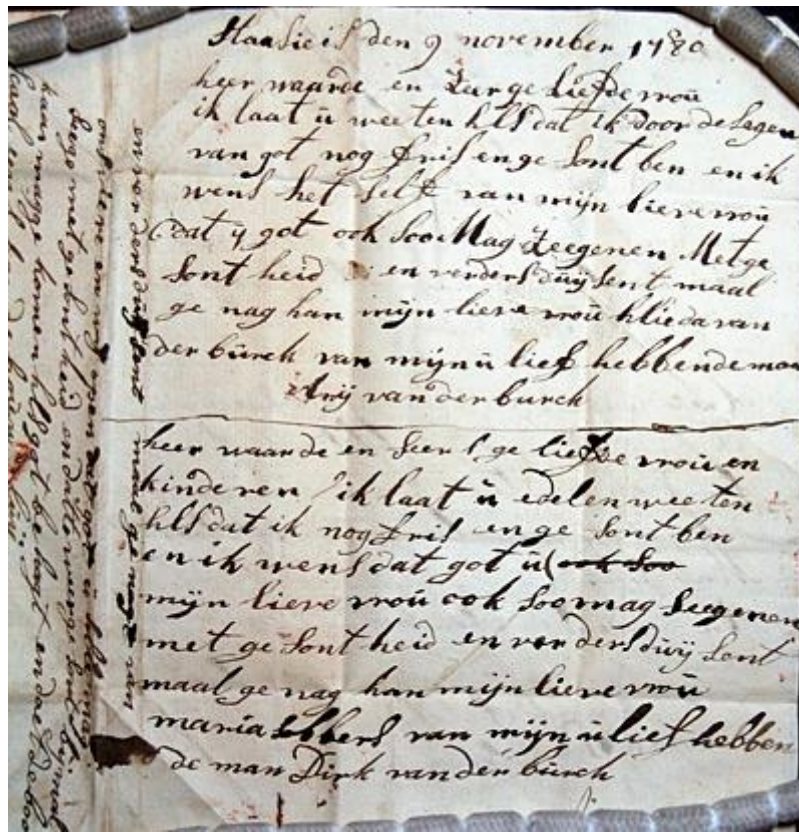
Briefschrijven is een kunst

Het heel summiere verslag van deze gebeurtenis zegt veel over de scribent. Blijkbaar had één van de mannen het (brief)schrijven maar nèt voldoende onder de knie. Ook de vier al eerder genoemde stukjes die niet veel meer omvatten dan een standaardopeningsformule en dito groet, duiden erop dat de briefschrijver weliswaar geleerd had hoe men een brief schrijft, maar dat het in zijn geval slechts om de basisbeginselen ging. Hij had niet genoeg schrijfervaring om lang uit te weiden en was niet bij machte om zijn – toch heftige – ervaringen in 'papieren' woorden om te zetten.

Opmerkelijkheden in de tekst

In de bijgevoegde transcriptie en foto's vallen vergissingen op zoals het weglaten van de *h* in *open* 'hopen'. Dergelijke vergissingen komen wij voornamelijk tegen in Zeeuwse brieven, maar ze duiken zo nu en dan ook op in Zuid-Hollandse brieven. In het Zeeuwse dialect en ook in het dialect van Gouda wordt de *h* niet uitgesproken, wat voor de nodige verwarring kan zorgen als je een brief in Standaardnederlands probeert te schrijven. Af en toe gaat het goed zoals in *hoe*, *behagt* en *gesontheit*, maar vaak ook niet. Naast het weglaten van de *h* zien wij het (uit onzekerheid) toevoegen van een *h* waar die niet hoort zoals in *heer waarde* voor *eerwaarde* en *houwe luij* voor *ouwe luij*. Verder wordt ook regelmatig een *h* geschreven waar een *a* zou moeten staan zoals *hls* voor *als*, *han* voor *aan*, *hille* voor *alle* en *hinkers* voor *ankers*. Die merkwaardige spelling wordt begrijpelijk vanuit kennis over het leren lezen en schrijven in die tijd. Bij het spellen werden de letters van het alfabet opgenoemd. Bij dat opnoemen hebben voor sprekers van zo'n *h*-loos dialect de *h* en de *a* dezelfde klankwaarde, namelijk een [a]. Dat kan ertoe leiden dat bij het spellen de <a> en <h> verwisseld worden. Behalve

het optreden van de *h* in plaats van een *a* komt ook het omgekeerde voor in *aer waarde* voor het drie keer eerder in de brief gebruikte *heer waarde* 'eerwaarde'.

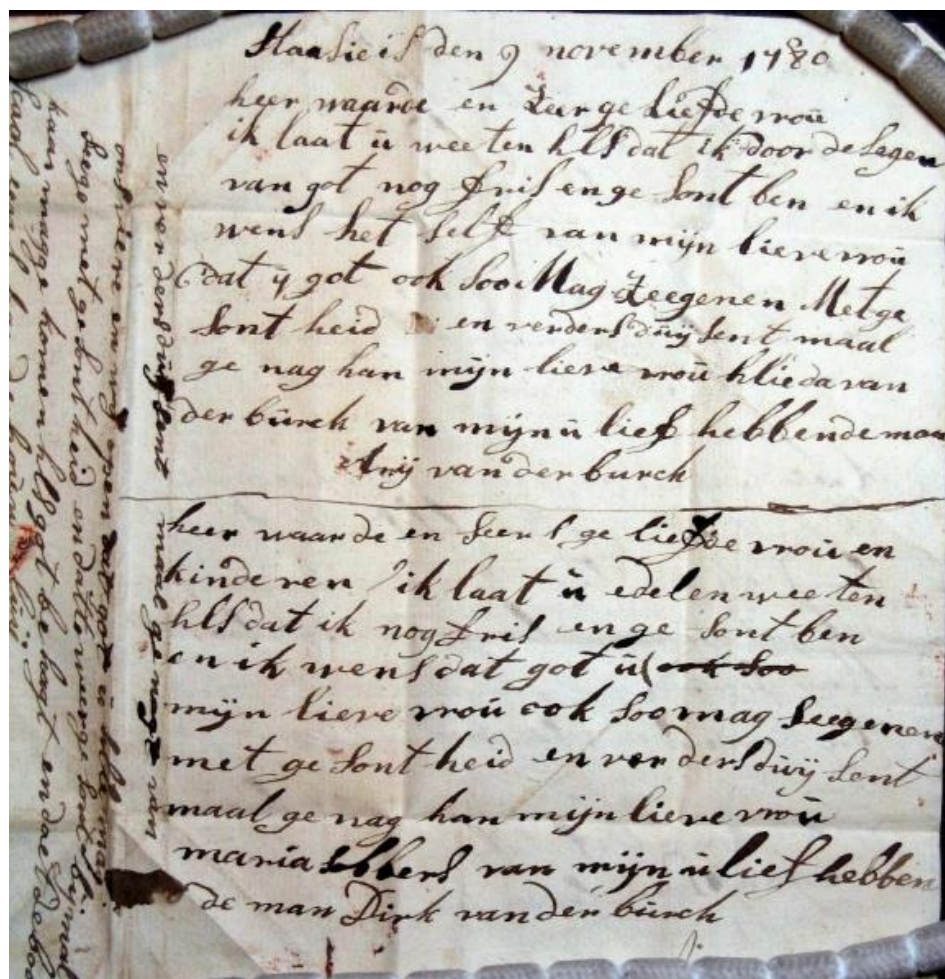
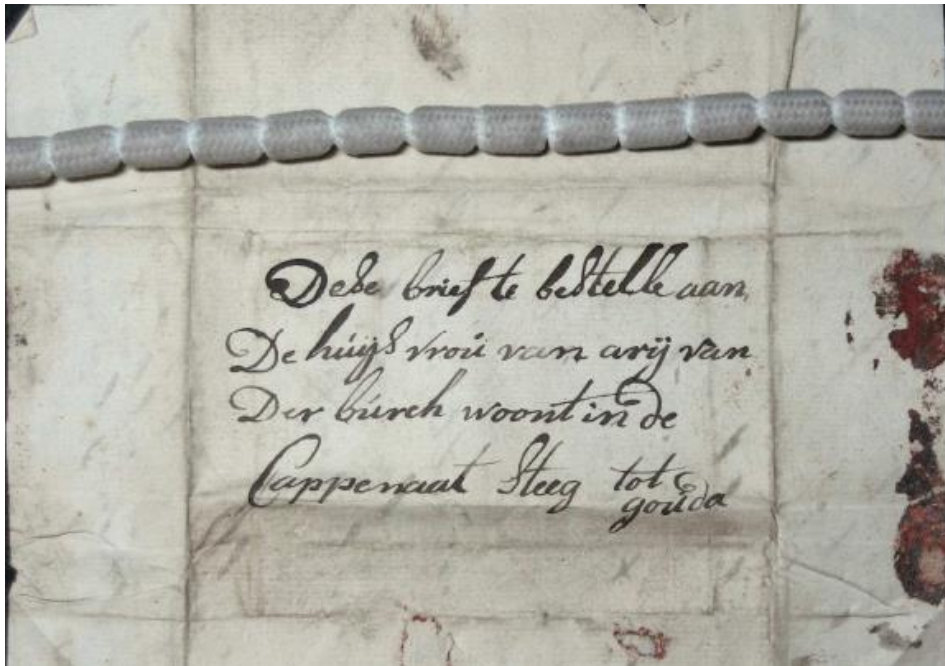

Een eenvoudige brief geeft ons dus de nodige informatie over de schrijfspraktijk en over de beperkte schrijfervaring van vier Gouwenaren in de West. Dat zij desondanks een gezamenlijke brief naar huis schreven, siert hen en ontroert ons. Jammer genoeg is deze brief nooit aangekomen, maar door kapers in beslag genomen. Laten we hopen dat Arie, Dirk, Frederik en Jan het niet bij deze ene brief hebben gelaten. En laten we vooral ook hopen dat zij weer 'fris en gezond' thuis zijn gekomen, waar zij, ongehinderd door de beperkingen van pen en papier, al hun belevenissen in geuren en kleuren konden vertellen.

De brief bevindt zich in doos HCA 30-325. Een eerste transcriptie werd binnen Wikiscripta Neerlandica gemaakt door DickJan Braggaaar. De toelichting bij deze brief van de maand werd verzorgd door Tanja Simons.

Bijlagen

Foto's van de brief

heer waarde en seer ge liefde vrou
ik laat u te weete hls dat ik nog friden
ge sont ben en ik wens dat got u mijn
lieve vrou ook soo mag seegenen met
ge sont heid en verders duysent maal
ge nacht han Wijn lieve vrou maria
ver Meule van mijn u lief hebben
de man Gredrik van der Burch

Aeer waarde en seer ge liefde vrou
ik laat u te weeten hls dat ik nog
frid en ge sont ben en ik wens
dat got u mijn lieve vrou ook soo
Mag seegenen naet ge sont heid
en verders duysent Maal ge nacht
han mijn lieve vrou maria Spersnij
van mijn u lief hebbende man
Jan Van leeuwen

en ver der duysent maal ge nacht van
ontvriere en wij open dat got u alle mag
seege met ge sont heid endatte werge sont bijmal
kaas magge komen hls got be hagt endae de boos
Scal eens han de hooren lij

en sendend laate wij alle vier
weeten hls dat te wij in September
op Staatjes Lijnge komen met h
oud volk fris en ge sont maanden
12 oktober hebben wij ons inkersge
kapt met een swaar omme kaan
soo dat het ons noemelik is hoe
veel Scheepen datter ge bleoven
benne door het be droefde swaar
re meer datte wij ht hebben
en wij benide den 6 november
meer fris en ge sont op Staatjes
Lijnge komen sonder iet mankement
en hls de goime naars Lijn nog
fris en ge sont en den 22 april
danaget ons binne verwagte
voorvalt en ij tij moet den
Brisnet vierre h t len

Bijlagen

Transcriptie van de brief

In deze transcriptie is het hoofdlettergebruik en de interpunctie aangepast aan het hedendaagse gebruik. Voor de leesbaarheid zijn afbreekstreepjes toegevoegd. Samenstellingen en afleidingen - die in deze brief soms los van elkaar worden geschreven - zijn steeds aan elkaar geschreven.

Dese brief te bestelle aan
de huijsvrouw van Arij van
der Burch, woont in de
Cappenaatsteeg¹ tot
Gouda

[p.1]

Staasieis, den 9 november 1780
Heerwaarde en zeer geliefde vrou,
Ik laat u weeten hls dat ik door de segen
van Got nog fris en gesont ben en ik
wens hetself van mijn lieve vrou,
dat u Got ook soo mag zeegenen met ges-
ontheid [...] ² en verders duijsentmaal
genag han mijn lieve vrouw Hlieda van
der Burch, van mijn u liefhebbende man
Arij van der Burch. ³

Heerwaarde en seer geliefde vrou en
kinderen, Ik laat u edelen weeten
hls dat ik nog fris en gesont ben
en ik wens dat Got ul⁴ ook soo
mijn lieve vrou ook soo mag seegenen
met gesontheit en verders⁵ duijs-
entmaal genag han mijn lieve vrou
Maria Sobbers, van mijn u liefhebbende
man Dirk van der Burch.

[In margine:]

En verders duijsentmaal genagt van
ons viere en wij open dat Got u hlle mag
seege met gesontheit en datte weer gesont bij malkaar
magge komen hls Got behagt en doet de booscaal
eens han de houwe luij. ⁶

[p.2]

Heerwaarde en seer geliefde vrou,
Ik laat uE weete hls dat ik nog fris en
gesont ben en ik wens dat Got u mijn
lieve vrou ook soo mag seegenen met
gesontheit en verders duijsentmaal
genagt han mijn lieve vrou Maria
Vermeule, van mijn u liefhebbende

---

¹ Het gaat hier om de Cappenersteeg, een nog steeds bestaande straat in het oude centrum van Gouda. De oudste vermelding van deze steeg dateert van 1439.

² Hier is iets weggeveegd. Wat er gestaan heeft, is niet meer te lezen.

³ Hieronder staat een horizontale streep over de hele breedte om de stukken van de verschillende afzenders van elkaar te scheiden. Dit is niet weergegeven in de transcriptie.

⁴ *ul*: de *l* is niet erg overtuigend. Hij wijkt in ieder geval af van de *l* in de rest van de brief. Het zou ook een haakje kunnen zijn.

⁵ *verders*: de eerste *e* is slecht leesbaar en lijkt op een *o*. Vanwege de plaats van aanhechting aan de *r* is hier toch voor een *e* gekozen..

⁶ Waarschijnlijk wordt bedoeld: doet de boodschap eens aan de ouwe lui.

man Frederik van der Burch.⁷

Aerwaarde en seer geliefde vrou,
Ik laat uE weeten hhs⁸ dat ik nog
fris en gesont ben en ik wens
dat Got u mijn lieve vrou ook soo
mag seegenen met gesontheit
en verders duijtsentmaal genagt
han mijn lieve vrou Maria Spernaaij,
van mijn u liefhebbende man
Jan van Leeuwen.

[p.3]

En verders laate wij hlle vier
weeten hls datte wij in september
op staaties zijn gekomen met hl
ons volk fris en gesont, maar den
12 october hebben wij ons hnkens gekapt
met een swaar orrekaan,
soo dat het onnoemelik is hoe
veel scheepen datter gebleeven
benne door het bedroefde swaarre
weer datte wij ht⁹ hebben
en wij bende¹⁰ den 6 november
weer fris en gesont op staasies
sijn¹¹ gekomen, sonder iet mankement.
En hl de gouwenaars zijn nog
fris en gesont en den 22 hpril
dan moet¹² ons binne verwagte
voor vast¹³ en jijluij moet den b[...]¹⁴
brief met uw viere betalen.

---

⁷ Ook hieronder staat weer een horizontale lijn

⁸ *hhs*: bedoeld wordt *als*. De laatste letter was vermoedelijk eerst een *l* maar deze is bewerkt om hem op een *s* telaten lijken.

⁹ *ht*: bedoeld wordt gehad.

¹⁰ *bende*: mogelijk is hier geprobeerd de laatste twee letters de weg te vegen, maar dat is niet goed gelukt.

¹¹ Dit *sijn* is toegevoegd in de marge. Door deze toevoeging ontspoort de zin enigszins.

¹² Deel van de *m* valt weg door een vouw in het papier.

¹³ *voor vast*: voorzeker, stellig, ongetwijfeld.

¹⁴ Deels onleesbare doorhaling.